

reformovat. Po porážce v první krymské válce například car Alexandr II. zrušil nevolnictví a transformoval armádu; když bylo Rusko v roce 1905 poraženo Japonskem, konstituoval se první parlament. Před Putinem se tedy otvíraly neskutečné politické možnosti a chvíli se skutečně zdálo, že by mohl šanci pozitivně využít.

Díky šťastné náhodě, která mu přihrála v době nástupu do funkce vysoké ceny plynu a ropy, zvedl Putin ruskou ekonomiku z prachu a anarchii rozpadající se federace dostal pod kontrolu. Dokonce to vypadalo, že najde společnou řeč se Spojenými státy: ruský prezident byl prvním světovým politikem, který telefonoval do Washingtonu po teroristických útocích 11. září 2001 a slíbil tehdejší ministryni zahraničí Condoleeze Riceové bezvýhradnou podporu. George W. Bush byl v tu chvíli z bezpečnostních důvodů ještě ve svém prezidentském letounu někde nad územím USA a nebylo se mu možné dovolat.

A právě Bush byl po první schůzce s Putinem tak nadšený, že na tiskovce pronesl legendární slova, že když „pohlédl tomuto muži do očí, spatřil duši důvěryhodného muže oddaného své zemi“, a setkání označil za „počátek velmi konstruktivního vztahu“. Bushovi poradci byli zděšeni, Putin prý tak překvapený, že přímo před kamerami americkému prezidentovi neobvykle tenkým hláskem anglicky poděkoval: „Thank you, sir.“

Pro Putina a celé Rusko byl tento okamžik příslibem možného návratu na výsluní v podobě uznávané moci s nedotknutelnými zájmy. V rozhovoru bývalého britského velvyslance v Moskvě Andrewa Wooda s jednou z předních ruských liberálek Lilií Ševcovou, jenž vyšel knižně pod názvem *Change or Decay*, je zajímavý moment, kdy analytička vysvětluje, jak období „naděje“ vnímali běžní Rusové. Mnozí cítili obrovské zklamání, neboť se domnívali, že Západ ocení klidný způsob,

jakým se vzdali svých komunistických satelitů, a nabídne jim jako odměnu obdobu poválečného Marshallova plánu.

Zároveň podle ní v ruské společnosti dodnes přetrvává přesvědčení, že Západ vyvolal ekonomickou katastrofu Ruska záměrně, aby svého věčného rivala definitivně srazil na kolena. Ekonomický kolaps veřejnost utvrzoval, že liberální reformy jdou proti zájmům Ruska, nikoliv že mu pomáhají, jak tvrdili Putinovi předchůdci. Putin tenhle převládající pocit ohrožení vnějším nepřítelem a všeobecného zmaru evidentně velmi rychle vycítil. Místo toho, aby se poučil z Jelcinových chyb a vydal se na odvážnou a dost možná neúspěšnou cestu pozitivní reformy země, strhnul Rusko v dějinném vývoji zpět.

Začal vystupovat jako vůdce, který vrací věci opět na jejich místo. Mnozí autoři navíc ani nepochybují o tom, že tento dobře vycvičený příslušník KGB vidí svět v podstatě úplně stejně jako průměrní Rusové. Opravdu věří v nadčasový smysl existence ruského státu. Opravdu si neumí představit, že Západ hraje podle jiných pravidel než samotné Rusko. V knize Anguse Roxburgha *The Strongman* je několikrát líčena situace, kdy ruský prezident vnímá články v západních médiích jako vzkazy západních politiků a nedokáže připustit, že média někde nejsou pod kontrolou tamních politiků.

Ruský prezident je také nepochybně přesvědčen, že Západ má na Rusko spadeno a neustále se jej snaží oslabit a ponížit. Diplomaté tvrdí, že Putin s sebou na jednání se západními politiky nosí v kapse obléku kartičky se seznamem křivd a úkladů, kterými se podle něj Západ provinil. Dnešní Rusko si svou roli ve světě představuje stejně jako dříve. Domáhá se sféry vlivu a vyžaduje velmocenský respekt.

„Jsme největší zemí světa, jadernou mocností, v níž žije 150 milionů obyvatel, územím s obrovským přírodním bohatstvím, obrovským

trhem pro zboží, služby a investice. Co naši oponenti chtějí? Zavřít oči a předstírat, že Rusko přestalo na mapě existovat?“ nechal se před časem slyšet dnešní ruský premiér Dmitrij Medveděv, muž, od kterého si Západ sliboval, že by Rusko mohl přece jen zmodernizovat. Míra imperiálního sebeklamu vlastně bere dech. Rusko vymírá, evropský trh je téměř třikrát větší a ruská ekonomika svou velikostí zhruba odpovídá italské, je ovšem zásadně závislá na kolísající ceně nerostných surovin. Vladimír Putin však vrátil Rusům něco, po čem toužili: jejich staré jistoty ve všech směrech.

Uchopil pevně moc a osekal demokratické „excesy“. Zároveň přestal o komunistickém období mluvit jako o zásadním omylu. Zdůrazňoval, že to byla etapa, v níž sice došlo k omylům, avšak pro Rusko jako centrum Sovětského svazu představovala jedno z nejslavnějších období jeho existence. Komunismus jako ideologii sice neoprášil, místo toho ale postupně přetváří Rusko v centrum světového konzervativního hnutí proti liberálnímu Západu, kde drží moc pár vyvolených.

Ruský politický analytik Jevgenij Gontmacher, zastupující ředitel moskevského Institutu světové ekonomiky a mezinárodních vztahů uvádí, že v Rusku neexistuje nic takového jako stát. „Putin vytvořil obrovskou privátní strukturu, která se tváří jako stát, ale ve skutečnosti pracuje jen pro sebe,“ říká Gontmacher. Putinovi lidé dnes kontrolují padesát procent ruské ekonomiky a jejich struktura se v podstatě nemění. I jeho rodina pohádkově zbohatla: po rozsáhlé investigaci přišli reportéři agentury Reuters na to, že Putinova mladší dcera žijící pod jménem Katěrina Tichonovová společně se svým manželem disponuje aktivy ve výši dvou miliard dolarů (přes padesát miliard korun).

Mezinárodní protikorupční organizace Transparency International přitom odhaduje, že ročně jen na úplatcích přijde ruská ekonomika o tři

sta miliard dolarů, což představuje roční hrubý domácí produkt Dánska. Částka je zároveň sedmatřicetkrát vyšší než výdaje, které Rusko ročně vynakládá na národní prioritní projekty ve zdravotnictví, vzdělávání a zemědělství. Majetková nerovnost mezi privilegovanou menšinou, která tyje z korupce, a neprivilegovanou většinou je tu vůbec největší ze všech zemí.

Populace přitom dál chudne, běžní Rusové trpí nízkou porodností a vysokou úmrtností. Datoví žurnalisté *Českého rozhlasu* spočítali, že od rozpadu Sovětského svazu do roku 2010 zmizelo přirozeným úbytkem, tedy rozdílem počtu narozených a zemřelých, přes 13 milionů Rusů. Za dvacet let tak vymřelo devět procent populace. To se ovšem netýká mocných. „Političtí lídři v blízkosti prezidenta Putina se postupně stali multimilionáři a vybraní oligarchové kolem nich miliardáři. Vnitřní logika režimu je zaměřená na ochranu a zvětšování jejich majetku,“ píše v knize *Putin's Kleptocracy* americká profesorka postsovětských studií Karen Dawishová.

Jak v *Respektu* analyzoval novinář Martin M. Šimečka, Putin se kromě upevnování své moci v uplynulých letech zabýval také úvahami o povaze ruského státu, v jehož čele bude stát nejméně do roku 2018. Jaká je ta „ruská idea“, kterou Putin a mnoho ruských intelektuálů i politiků hledalo po zhroucení komunismu celá devadesátá léta? Jeden z klíčových konceptů, který Putin přijal za svůj, byla „ruská doktrína“ carského ministra Sergeje Uvarova z roku 1833 stojící na třech pilířích: ortodoxie, autokracie a národ.

První dvě – církev a car – jsou v symbolu jasné. Jenže kdo je to ruský národ? Putin není etnický nacionalista a byl to právě on, kdo v roce 2012 tvrdě odmítl pokus poslanců dumy změnit preambuli ústavy a definovat „ruství“ podle etnického původu. Místo něj prosadil ideu, že Rus

je každý, kdo mluví rusky. To ale také znamená, že Rusko je všude, kde žijí lidé mluvící rusky.

Z moderních myslitelů to byl Lev Gumiljov (synem Stalinem pronásledované básničky Anny Achmatovové), profesí geograf, kdo oživil starou ideu Ruska jako multietnického státu, jehož geografickou podstatou je rozlehlá step začínající na Ukrajině a pokračující přes Kazachstán a Střední Asii až na jihovýchodní Sibiř. Z tohoto konceptu pochází Putina idea silné a územím rozlehlé Euroasijské unie. Jistě, jde mu v první řadě o Ukrajinu, kterou považuje za součást Ruska podle doktríny, že Rusem je každý, kdo mluví rusky – a sedmdesát procent Ukrajinců mluví plynule rusky. Ale jde mu kromě toho také o to pomstít se Západu.

Alespoň tak to vidí jeho bývalý poradce Gleb Pavlovskij: „Putin patřil k těm tisícům lidí uvnitř ruských elit včetně bývalých agentů KGB, kteří netoužili po ničem jiném než po odplatě za rozpad Sovětského svazu. Já k nim ostatně patřil také. Putin celou dobu jen čekal na svou příležitost.“ V rizikové situaci před drážďanskou centrálou KGB přítomný současný ruský prezident poznal, že návrh mají většinou ti, kdo se nebojí použít jako metodu své práce lest a jsou v každé situaci rozhodní. A přesně podle tohoto scénáře dnes Putin postupuje i vůči Západu.

Zatímco Kreml kontrolovaná média a v poslední době i spoutaný internet (kontrarozvědky FSB monitoruje e-maily, Skype a sociální sítě a Kreml se snaží dostat pod svůj vliv i velké nadnárodní internetové společnosti) líčí ruského prezidenta jako ctnostného muže, který navenek bojuje za velmocenské zájmy své země a uvnitř ruské společnosti vystupuje proti ničivým nešvarům jako korupce a bezpráví, on sám svým jednáním opakovaně dokázal, že dokáže hrát tvrdě a nelítostně. Na vlastní kůži to jako jeden z prvních poznal americko-britský miliardář William Browder.